

Havacılık İşletmelerindeki Stajyer Öğrencilerin İş Sağlığı ve Güvenliği Algısına Yönelik Uygulama

Savaş Selahattin Ateş¹

¹Anadolu Üniversitesi Havacılık ve Uzay Bilimleri Fakültesi Eskişehir, Türkiye

Özet: Günümüz endüstrisinin en önemli kaygılarından biri üretim verimliliğinin sürekliliğinin sağlanmasıdır. Bu baskı çalışanların sağlığı ve güvenliğini önemli ölçüde tehdit etmektedir. Endüstrileşmenin ilk dönemlerinde önemsenmeyen bu sorunlar çalışanların karıştığı kazaları ve meslek hastalıklarının üretim artışı ile doğru orantılı artmasıyla önem kazanmıştır. “İş Sağlığı ve Güvenliği” düzenlemeleri ile çalışanların iş kazaları ve meslek hastalıklarından korunup daha sağlıklı ortamda çalışmalarını sağlamıştır.

Havacılık sektörü, emniyet ve hız faktörlerinin ön planda olduğu sektörlerden biridir. Havacılık sektöründe çalışanlarının güvenlik ve sağlığını tehdit eden ve risk faktörleri diğer sektörlerle göre nispi olarak daha fazladır. Havacılık sektöründe emniyet ve güvenlik önlemleri en üst düzeyde olmak zorundadır. Bu amaçla ulusal ve uluslararası otoriteler tarafından havacılık çalışma süreçleri düzenlenmekte ve denetlenmektedir. Havacılık çalışma süreçlerinde meydana gelebilecek en ufak bir hata çalışan sağlığı ve havacılık emniyeti açısından ciddi sorunlar doğurabilmektedir. Staj, öğrencilerin sektör uygulamalarını gözlemleyerek deneyim kazandığı öğrenme sürecidir. Türkiye’de sivil havacılık eğitimi veren üniversitelerin çoğunun müfredatlarında staj zorunluluğu bulunmaktadır. Araştırma yükseköğretim düzeyinde havacılık eğitimi alan öğrencilerin staj sürecindeki iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili algılarının ölçülmesi için yapılmıştır.

Araştırmanın birinci bölümünde, literatür taraması ile iş sağlığı ve güvenliği kavramı üzerinde durulmuştur. İkinci bölümünde, Türkiye’de stajyerlere yönelik yasal düzenlemeler incelenerek havacılık sektöründeki iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları anlatılmıştır. Araştırmanın son bölümünde havacılık işletmelerinde staj yapan öğrencilerin iş sağlığı ve güvenliğine yönelik algılarının ölçülmesine yönelik bir ölçek oluşturularak bulgular analiz edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilere öncelikle demografik özelliklerini belirleyici sorular sorulmuştur. Ardından öğrencilere staj esnasında iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili alınan önlemlere yönelik sorular yöneltilmiştir. Elde edilen bulgular SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 21.0 programı kullanılarak analiz edilmiş olup verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotlar (Sayı, Yüzde, Ortalama, Standart sapma) kullanılmıştır. Niteliksel grupta değişkenler arasındaki ilişki ki-kare analizi ile test edilmiştir. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara dayanarak işletmelere ve öğretim kurumlarına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

1. Giriş

İş sağlığı ve iş güvenliği iki farklı kavramın bir araya gelmesinden oluşur. İş sağlığı çalışma koşulları ile ilgilidir. Çalışma ortamında kullanılan araç ve gereçlerden meydana gelebilecek tehlikeli durumların ortadan kaldırıldığı iş ortamı anlamına gelir (Bayılmış, 2013, s. 4). İş güvenliği ise, çalışanların iş yerinde bedeni ve ruhi olarak kayba uğramamaları için alınması gerekli teknik, tıbbi ve hukuki önlemleri kapsar (Bayılmış, 2013, s. 4). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ile Dünya Sağlık Örgütü (WHO) işçi sağlığı ve iş güvenliği ortak komisyonunda işçi sağlığının esaslarını şöyle belirlemiştir (Kaplan, 2013, s. 3):

- İşçinin fiziksel, ruhsal ve sosyo-ekonomik bakımdan sağlığını en üst düzeye çıkarmak ve bunun devamını sağlamak,

- Çalışma şartları ve kullanılan zararlı maddeler nedeni ile işçi sağlığını bozulmasını engellemek,
- Her işçiyi kendi fiziksel ve ruhsal yapısına uygun işte çalıştırmak.

İş sağlığı ve güvenliğinin amaçları; çalışanları korumak, üretim güvenliğini sağlamak, işletme güvenliğini sağlamak, çalışanların çalışma hayatının devam ettirilmesi, iş sağlığı ve güvenliğinin değerlendirilmesi şeklinde özetlenebilir.

Üretimin en önemli unsuru insandır. Teknoloji unsuru üretimde giderek artsa da mal ve hizmet üretiminde, işçinin emeği önemli bir üretim faktörüdür. İş kazaları ve meslek hastalıkları kişiyi çalışmaktan alıkoyan unsurlardandır (Durdu, 2006, s. 11). Çalışanların yaşam süresinin önemli bir kısmı iş ortamında geçmektedir. İş kazası ile karşılaşan kişiler iş güçlerinin tümünü veya bir kısmını yitirmektedir (Yılmaz, 2009, s. 17). İş kazalarının işletmeye görünür maliyetleri tıbbi maliyetler, sigortaya ödenen maliyetler, tazminat maliyetleri

şeklinde sıralanabilir. Tüm bunların yanında iş kazalarının işletmeler iş günü ve iş gücü kaybı, mahkeme masrafları, fazla mesai, bina, makine, alet teçhizat, üretim veya üründeki hasarın maliyeti, işin durması nedeniyle uğranılan maliyet, iş yerinde yapılan denetim ve yazışmaların maliyeti gibi birçok görünmeyen maliyeti vardır (Bütüner & Uzun, 2010, s. 17).

En basit ifadeyle iş kazası; “Belirli bir zarar veya yaralanmaya yol açan, önceden planlanmamış beklenmedik bir olaydır”. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı iş kazasını; “işçinin iş süresince çalışma koşulları, işin niteliği ya da kullanılan makine, araç, gereç ve malzeme nedeni ile iş gücünün tamamını veya bir bölümünü kaybettiği olay” şeklinde tanımlar (Ersoy, 2004, s. 16)”. Türk Hukuku’nda, Borçlar Kanunu ve İş Kanunu’nda iş kazasının tanımı bulunmamaktadır. İş kazasının unsurları; sigortalı olmak, kaza geçirmek, zarara uğramak ve uygun illiyet ilişkisinin bulunmasıdır (Gündüz, 2004, s. 122).

30.06.2012 tarihinde 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (İSGK) yürürlüğe girmiştir. Bu tarihten önce iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili ülkemiz mevzuatında münhasır bir kanun bulunmamaktaydı. Ancak, başta Anayasa olmak üzere birçok kanun, tüzük ve yönetmelik mevcuttu. İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kanun ve tüzük hükümleri emredici hukuk kuralları niteliğindedir (Bayılmış, 2013, s. 38). Bu kurallar aşağıdaki gibidir:

- 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu,
- 4857 Sayılı İş Kanunu,
- 1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu,
- 6098 Sayılı Borçlar Kanunu,
- 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu,
- Diğer Kanunlar ve Uluslararası Antlaşmalardır.

İşletmeler iş kazaları ve meslek hastalıklarının yarattığı maddi ve manevi zararları asgari orana indirmek için yukarıdaki kurallara ek olarak daha kapsamlı ve sistematik bir yaklaşım sergilemişlerdir (Zorlu, 2008, s. 65). Bu kapsamda uluslararası bazı iş sağlığı ve güvenliği kurumları ile bağımsız denetim firmalarının katkılarıyla 1999 yılında “OHSAS 18001 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi” oluşturulmuştur. Bu sistem, ISO 9001 Kalite ve ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemleri Standartları ile uyumlu bir şekilde geliştirilmiştir (Zorlu, 2008, s. 65).

Gerek yerli gerekse yabancı alan yazında staj, “mesleki bilgisini arttırmak için bir kimsenin, geçici olarak bir kurumun bir veya birçok bölümünde çalışarak geçirdiği evredir” şeklinde tanımlanmaktadır. Staj, öğrenciye iş ortamında kariyer olanaklarını gözlemlemek ve iş ve işyeri ile ilgili fikir sahibi olması için bir fırsattır (Yazıt, 2013, s. 35,36). Staj kavramı Türk Dil Kurumuna göre; herhangi bir meslek edinecek kimsenin geçirdiği uygulamalı öğrenme dönemi olarak tanımlanmaktadır.

Araştırma yükseköğretim düzeyinde havacılık eğitimi alan öğrencilerin staj sürecindeki iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili algılarının ölçülmesi için yapılmıştır. Araştırmada Türkiye’de stajyerlere yönelik yasal düzenlemeler, havacılıkta iş sağlığı ve güvenliği konuları alan yazında taranmıştır. Alan yazından elde edilen veriler dikkate alınarak stajyer öğrencilerin iş sağlığı ve güvenliğine yönelik bir anket hazırlanarak uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler istatistiksel analiz programı ile analiz edilerek bulgular yorumlanmıştır.

2. Türkiye’de Stajyerlere Yönelik Yasal Düzenlemeler

Staj uygulamalarında hukuki ve yönetsel boyutlar söz konusudur. Hukuki açıdan staj Türkiye’de orta öğretim ve yükseköğretim stajı olarak ikiye ayrılır. Orta öğretime ilişkin staj uygulamaları 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu’na göre düzenlenir. Yükseköğretim kurumlarındaki staj uygulamaları ise üniversite yönetimlerinde hazırlanan staj yönetmeliklerine göre düzenlenmektedir. 2011 yılında 6111 sayılı kanundaki değişiklik ile yükseköğretim öğrencileri de kısmen 3308 sayılı kanun kapsamına alınmıştır (Ateş, Yaman, & Yalçınkaya, 2014, s. 3).

- **6111 Sayılı Yasaya Göre Stajyer Öğrenci Çalıştırma Koşulları:** 6111 sayılı düzenlemeye göre, 10 veya daha fazla personel çalıştıran işletmeler, çalıştırdıkları personel sayısının yüzde beşinden az, yüzde onundan fazla olmamak üzere mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumu öğrencilerine beceri eğitimi yaptırmak zorundadır. Bu işletmeler, beceri eğitimi yaptırması gereken her öğrenci için eğitim süresince her ay 18 yaşını bitirenlere ödenen asgari ücretin net tutarının 1/3’ü nispetinde, yirmi ve daha fazla personel çalıştırılması halinde 2/3’ü nispetinde para ödemekle

yükümlüdürler. Bunun yanında yasa kapsamına yükseköğretim kurumlarının bağlı olduğu üniversiteler de dâhil edilmiştir. Örgün eğitim öğrencilerine, asgari ücretin net tutarının yirmi ve üzerinde personel çalıştıran işyerlerinde yüzde 30'undan, yirmiden az personel çalıştıran işyerlerinde yüzde 15'inden aşağı ücret ödenemez (Tekler, 2012). Aday çırak, çırak ve işletmelerde meslek eğitimi gören öğrencilere sözleşmenin akdedilmesi ile 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun iş kazaları ve meslek hastalıkları ile hastalık sigortaları hükümleri uygulanır. Sigorta primleri 1475 sayılı İş Kanununun 33 üncü maddesi gereğince bunların yaşına uygun asgari ücretin % 50'si üzerinden Bakanlık "ve mesleki ve teknik eğitim yapan yükseköğretim kurumlarının bağlı olduğu üniversitelerin" bütçesine konulan ödenekle karşılanır (Tekler, 2012). Bu yasa ile işletmelerin üzerindeki SGK prim yükünün azaltılması amaçlanmıştır. Böylece işletmelerin stajyer öğrencilere SGK primi ödeme zorunluluğu kalkmıştır. Stajyer zorunluluğu bulunmamasına rağmen stajyer çalıştırmama cezası 3308 Sayılı Kanunun 24 . maddesinde açıklandığı gibi her stajyer için çalıştırılmayan her ay 18 yaşından büyükler için belirlenen asgari ücretin 2/3 ü kadardır (Tekler, 2012).

- **6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu:** 5 bölüm ve 39 madde'den oluşan 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu 20.06.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Korkmaz & Avsallı, 2012, s. 154). Kanun'un amacı işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması, mevcut sağlık ve güvenlik şartlarının iyileştirilmesidir. Bu sebeple işveren ve çalışanların görev, yetki, sorumluluk, hak ve yükümlülüklerini düzenlemektedir (6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Md.1)(TBMM, Kanun, 2012). 6331 sayılı İSGK; kamu ve özel sektör ayrımı yapılmadan bütün iş ve işyerlerine, işveren ve işveren vekillerine, çırak, stajyerler ve tüm çalışanların çalışma konularına bakılmadan uygulanacaktır (m.2)(Bayılmış, 2013, s. 40).

- **4857 Sayılı İş Kanunu:** 4857 sayılı İş Kanununun beşinci bölümü iş sağlığı ve güvenliği ile ilgilidir. 77'nci maddeden başlayarak 90'ıncı maddeye kadar iş sağlığı ve güvenliği konularını kapsamaktadır. 77'nci maddesinde işverenlerin iş yerlerinde alınması gereken her türlü önlemden sorumludurlar. İşçiler de bu alınan önlemlere uymakla yükümlüdürler. 78'inci maddesinde iş kazaları ve meslek hastalıklarının önlenmesi, çalışma şartlarının düzenlenmesi ile ilgili tüzük ve yönetmelikler çıkarılması ile ilgili hükümler yer almaktadır. 80'inci maddede en az elli kişi çalıştırılan bir iş yerinde iş sağlığı ve güvenliği kurulunun teşkil edilmesine değinilmiştir. 81'inci maddede en az elli kişi çalıştırılan bir iş yerinde iş yerinin hekiminin çalıştırılması ve bir sağlık biriminin oluşturulması işverenin yükümlülükleri arasında yer almaktadır (Aktekin, 2010, s. 14). Son olarak 4857 sayılı yasanın 77. Maddesinde 'iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin tüzük ve yönetmeliklerde yer alan hükümler, iş yerindeki çıraklara ve stajyerlere de uygulanır' denmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi, iş sağlığı ve güvenliğinin uygulama alanı çıraklarla birlikte stajyerleri de kapsamaktadır (İstanbul Barosu, 2004, s. 23).

- **1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu:** Hıfzıssıhha kelime anlamı olarak, sağlıklı yaşamak için alınması gerekli önlemlerin bütünüdür. 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu 1930 yılında kabul edilmiştir. Yedinci Bap 173-180. maddeleri "İşçiler Hıfzıssıhhası" başlığı ile iş sağlığı ve güvenliği ile ilgilidir. Kanunda, işin niteliğine göre çocuk ve genç işçilerin çalıştırılma yaşı, süresi ve bazı işlerde en az çalıştırma yaşı (md. 173, 174, 175 ve 176) yer alır. Ayrıca hamile kadınların çalıştırılmaları ile ilgili hükümler (md. 177) de bulunmaktadır. Bunun yanı sıra işçilerin sağlıklarını korumak için tüzük hazırlanma gerekliliği (md. 179) ve işyeri hekimi bulundurma şartları (md. 180) da yer almaktadır (Tiryaki, 2011, s. 57,58). En az elli kişi çalıştırılan iş yerlerinde hekim bulundurmaya zorunluluğu vardır. Kaza ihtimali yüksek olan işyerlerinde ise devamlı doktor istihdam etme

zorunluluğu vardır. Hastane bulunmayan mahallerde işveren hasta odası ve ilk yardım aletleri bulundurma zorunluluğu vardır. Yüzden beş yüze kadar kişi çalıştıran iş yerlerinde revir kurulması şartı vardır. Beş yüzden fazla kişi çalıştıran müesseselerin hastane açmak zorunluluğu getirilmiştir (Aktekin, 2010, s. 15).

- **6098 Sayılı Borçlar Kanunu:** 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu (TBK) 1 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. TBK m.417 genel olarak işverenin işçiyi koruma borcunu düzenleyen normdur. İşverenin işçiyi koruma borcu, işverence, işçinin çalışması nedeniyle karşılaşılabileceği tehlikelerden korunmasıdır. Bu konuda önlem alınması ve işçinin çıkarlarına zarar verecek davranışlardan kaçınılması gereklidir (Sevimli, 2013, s. 108,110).
- **5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu:** Bu kanunun amacı, sosyal sigortalar ile genel sağlık sigortası bakımından kişileri güvence altına almaktır. Bu sigortalardan yararlanacak kişileri ve sağlanacak hakları, bu haklardan yararlanma şartları ile finansman ve karşılanma yöntemleri belirlenir. Sosyal sigortaların ve genel sağlık sigortasının işleyişi ile ilgili usûl ve esasları düzenlenir (TBMM, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 2006).
- **OHSAS 18001 Yönetim Sistemi:** OHSAS 18001, BSI (British standards Institute) tarafından yayınlanmış olan "İş Sağlığı ve Güvenliği" standardıdır. Bu standart; ISO 9000 ve ISO 14000 gibi diğer uluslararası standartlardan farklıdır. Çünkü bazı ulusal standart kuruluşları ve belgelendirme kuruluşlarının birlikte çalışmasıyla gerçekleştirilmiştir. Bir ISO standardı değildir. OHSAS 18001 kuruluşların ürün ve hizmetlerinin güvenliğinden çok çalışanın sağlığına ve işin güvenliğine yönelik bir standarttır. OHSAS 18001, işletmenin iş sağlığı ve güvenliği risklerini kontrol etmesi ve performansını iyileştirmesi için, iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemi şartlarını kapsar. Bu, iş sağlığı ve güvenliği performans kriterlerinin durumunu belirtmez. Ayrıca

bir yönetim sisteminin tasarımı için ayrıntılı şartları da kapsamaz.

3. Havacılık Endüstrisinde Staj Yapan Öğrencilerin İş Sağlığı ve Güvenliğine Yönelik Düzenlemeler

Sivil havacılık alanında staj uygulamaları teorik eğitimin pekiştirilmesinde önemli bir rol oynar. Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı - ICAO (International Civil Aviation Organization) ve Avrupa Havacılık Emniyeti Ajansı - EASA (European Aviation Safety Agency) eğitim el kitaplarında (Training Manual) personel lisanslandırma sürecinde zorunlu iş başı uygulamaları bulunmaktadır (ICAO & EASA, 2013, s. 3). Stajyerler işçilerin uymak zorunda olduğu ulusal ve uluslararası kanun ve diğer düzenlemelere uymak zorundadır. Havacılık alanında iş sağlığı ve güvenliği konusundaki düzenlemeler aşağıdaki gibidir:

- **ISAGO (IATA Safety Audit For Ground Operations):** ISAGO, IATA'nın yer kazalarını azaltmak amacıyla 2005 yılında apron kazalarını önleme programı sonucu ortaya çıkmıştır. ISAGO, yer hizmetleri kuruluşları için standardize edilmiştir. Bu denetim programı, havayolları tarafından IATA adına yapılan ve uluslararası kabul görmüş operasyonel standartlar üzerine kurgulanmıştır. IATA tarafından sertifikalandırılan ISAGO; havayolları tarafından, yer hizmetleri kuruluşlarına yapılan çok sayıda denetimleri ortaklaştırır. Dolayısıyla yapılan denetim sayısı azalır. ISAGO, havacılık faaliyetlerindeki operasyonel güvenliği ve aprondaki personel ve uçak kazalarını en aza indirmeyi amaçlar (Ekonomist, 2012). Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü SHGM, 28 Eylül 2010 tarihli genelgesi (SHY 22, İkinci Bölüm Uygulanacak Esas ve Usuller, Madde 19, (p) bendi) ile; "Yıllık yolcu trafiği bir milyondan fazla olan havaalanlarında, hava taşıyıcılarına yönelik yolcu trafik, yük kontrolü ve haberleşme ile ramp hizmetleri için çalışma ruhsatı olan yer hizmetleri kuruluşlarının, iki yıl içerisinde IATA Yer Hizmetleri Emniyet Denetim Programı (ISAGO) ile ilgili gerekli işlemleri tamamlaması ve belgelendirmesi" zorunlu kılınmıştır (IATA,2014) ve (İnan, 2011).

- **AS9100 Havacılık Kalite Yönetim Sistemi:**1997'de Amerikan Havacılık Kalite Grubu (AAQG), Uluslararası Havacılık Kalite Grubu (IAQG) ve havacılık sektörünün lider şirketleri tarafından geliştirilmiştir. Bu sistemin amacı havacılığın tüm alanlarında üstün teknoloji standartlarını teşvik etmektir. AS/EN 9100 esasen ISO 9001:2000 Kalite Yönetim Sistemi'nin havacılık endüstrisine uygulanmasıdır. AS/EN 9100 Sistemi, ekipmanın tasarım ve üretimi, hava taşıtlarının yedek parçalarının sağlanması, hava limanı ve hava yollarındaki işlemler, bakım, uçuş işlemleri ve kargoların idare edilmesi gibi birçok alanda uygulanabilir. Sektöre özel kalite sistem gerekleri oluşturulurken, ileri kalite yaklaşımlarını temel alan ve etkin bir kalite yönetim sistemi kurmak için uygun bir alt yapıya sahip olan ISO 9001:2008 revizyonu temel alınmalı ve bu konuda yol gösterici olarak kullanılmalıdır (Royal Cert, 2009).
- **Sivil Havacılık Komisyonu:** Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü (SHGM) ve Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Başkanlığı arasında 07 Kasım 2012 tarihinde imzalanan protokol ve Sivil Havacılık Komisyonu'nun kararları çerçevesinde SHGM de staj sürecindeki taraflardan birisi haline gelmiştir (SHGM, 2013). Staj sivil havacılık komisyonunun öncelikli konularından biridir.
- **SHGM Sivil havacılık genelgesi:** Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü, 5431 Sayılı SHGM Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanununun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (y) ve (t) bentleri ile 12/A maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi hükümlerince, 07/11/2012 tarihinde Yükseköğretim Kurumu ile işbirliği protokolü imzalamıştır. Bu protokol çerçevesinde, sivil havacılık işletmelerinin 3308 Sayılı Mesleki Eğitim Kanunu gereğince sağlamakla yükümlü oldukları staj imkânlarının üniversitelere dağıtımı SHGM tarafından yapılmaktadır. 2013 yılında 2341, 2014 yılında da 2323, 2015 yılında ise 3700 öğrenci sivil havacılık işletmelerine stajyer olarak yerleştirilmiştir.

4. Amaç, Kapsam ve Yöntem

Stajyerlerin işletmelerdeki iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili düzenlemeleri ve bunların önemini bilmeleri, yapılan düzenlemelere ve alınan önlemlere riayet etmeleri iş sağlığı ve güvenliği çalışmalarının etkinliği açısından oldukça önemlidir. Araştırma yükseköğretim düzeyinde havacılık eğitimi alan öğrencilerin staj sürecindeki iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili algılarının ölçülmesi için yapılmıştır.

Araştırma havacılık işletmelerinde staj yapan sivil havacılık bölümü üniversite öğrencileri ile sınırlı tutulmuştur. Lise öğrencileri ve diğer fakülte ve yükseköğretim öğrencilerine araştırmaya dâhil edilmemiştir.

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 21.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotları (Sayı, Yüzde, Ortalama, Standart sapma) kullanılmıştır. Niteliksel grupta değişkenler arasındaki ilişki ki-kare analizi ile test edilmiştir. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir. Kullanılan ölçeğin güvenilirliği 0,754 olarak yüksek bulunmuştur.

5. Bulgular ve Analiz

Bu bölümde, araştırma probleminin çözümü için, araştırmaya katılan Öğrenciler ölçekler yoluyla toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Elde edilen bulgulara dayalı olarak açıklama ve yorumlar yapılmıştır.

Tablo 1'de görüldüğü gibi öğrenciler okul değişkenine göre 104'ü (%72,2) Anadolu Üniversitesi, 10'u (%6,9) Ege Üniversitesi, 7'si (%4,9) Erciyes Üniversitesi, 2'si (%1,4) Kapadokya Meslek Yüksek Okulu, 2'si (%1,4) Kocaeli Üniversitesi, 12'si (%8,3) Mustafa Kemal Üniversitesi, 6'sı (%4,2) Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 1'i (%0,7) Türk Hava Kurumu Üniversitesi olarak dağılmaktadır. Öğrencilerin %58'lik bölümü Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği Bölümlerinden mezundur. Staj yapan öğrencilerin %87'si 2014 yılında stajlarını tamamlamışlardır.

Anket yapılan öğrenciler staj süresi olarak 15-60 gün arasında değişen sürelerde staj yapmaktadır. Tablo 2’de görüldüğü gibi Öğrencilerin %74,3’ü lisans düzeyinde eğitim görmektedir. Öğrenciler havacılık endüstrisindeki farklı işletme türlerinde stajlarını yapmışlardır. En fazla staj yapılan işletme türü %47,9 ile havayolu işletmeleridir. Öğrenciler işletme türü olarak havayolu işletmelerinin dışında; hava aracı bakım onarım merkezi, havaalanı işletmesi, havaalanı terminal işletmesi, havaalanı yer hizmeti işletmesi, MRO ve İmalat, araştırma merkezi gibi işletmelerde staj

yapmışlardır.

Tablo 3’te görüldüğü gibi yasal zorunluluk olmasına rağmen öğrencilerin %67,4’üne ücret ödenmemiştir. İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili yasal düzenlemeler öğrencileri çalışan olarak tanımlasa da ankete cevap veren stajyerlerin %35,4’ü kendisini iş yerinin kadrolu çalışanı olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında stajyer öğrencilerin %57,6’sı işyeri imkânlarından kadrolu personelmiş gibi faydalandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 1.Stajyer öğrencilerin tanımlayıcı özellikleri

Tablolar	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Okulunuz	Anadolu Üniversitesi	104	72,2
	Ege Üniversitesi	10	6,9
	Erciyes Üniversitesi	7	4,9
	Kapadokya Meslek Yüksek Okulu	2	1,4
	Kocaeli Üniversitesi	2	1,4
	Mustafa Kemal Üniversitesi	12	8,3
	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	6	4,2
	Türk Hava Kurumu Üniversitesi	1	0,7
	Toplam		144
Bölüm/Programınız	Havacılık Elektrik Elektronik	8	5,6
	Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği	84	58,3
	Sivil Havacılık Kabin Hizmetleri	24	16,7
	Uçak Gövde Motor Bakım	20	13,9
	Uçak Teknolojisi	8	5,6
	Toplam		144

Tablo 2.Stajyer öğrencilerin staj ile ilgili genel özellikleri

Tablolar	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Staj Yapılan Okul Türü	Lisans (4 Yıllık)	107	74,3
	Ön Lisans (2 Yıllık)	37	25,7
	Toplam		144

Tablo 3. Stajyer öğrencilerin staj ile ilgili genel özellikleri

Tablolar	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)	
Ücret ödenme durumu	Evet	47	32,6	
	Hayır	97	67,4	
	Toplam		144	100,0
İş yerinde kadrolu personel gibi mi görüldünüz?	Kesinlikle Evet	34	23,6	
	Evet	27	18,8	
	Kararsızım	33	22,9	
	Hayır	21	14,6	
	Kesinlikle Hayır	29	20,1	
	Toplam		144	100,0
İş yerinde personelle aynı imkânlardan faydalanabiliyor muydunuz?	Kesinlikle Evet	51	35,4	
	Evet	32	22,2	
	Kararsızım	29	20,1	
	Hayır	13	9,0	
	Kesinlikle Hayır		19	13,2
	Toplam		144	100,0

Tablo 4'te görüldüğü gibi ankete katılan 144 öğrenciden 52'si yasal zorunluluk çerçevesinde verilmesi gereken iş kazalarının önlenmesine yönelik eğitim almadıklarını belirtmişlerdir. İş güvenliği eğitimini alan öğrencilerden ise 48'i bu eğitimi yeterli bulmuştur. Stajyerlerin staj süresince %65,3'üne koruyucu donanım verilmemiştir. Stajyer öğrencilerin 72,9'u uyarı levhalarının yeterli seviyede olduğunu düşünmektedir.

Anketi cevaplayan stajyer öğrenciler havalandırma, aydınlatma, gürültü bakımından iş yerlerini değerlendirmeleri istenmiştir. Tablo 5'te görüldüğü gibi havalandırma ve aydınlatma gibi iş yeri koşulları öğrenci tarafından yeterli algılanmaktadır. Bunun yanında özellikle gürültü seviyesinin yüksek olduğu havaalanlarında staj yapan öğrencilerin %43,1'i gürültüye karşı önlem alınmadığını belirtmiştir.

Tablo 4. Stajyer öğrencilerin iş güvenliğine ilişkin sorulara yanıtları

Tablolar	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Staja başladığınız zaman iş kazalarını önlemeye yönelik bir uyum eğitimi uygulandı mı?	Kesinlikle Evet	57	39,6
	Evet	14	9,7
	Kararsızım	21	14,6
	Hayır	18	12,5
	Kesinlikle Hayır	34	23,6
	Toplam		144
İş sağlığı ve güvenliği eğitimini yeterli bulma	Kesinlikle Evet	34	37,0
	Evet	9	9,8
	Kararsızım	16	17,4
	Hayır	7	7,6
	Kesinlikle Hayır	26	28,3
Toplam		92	100,0
Koruyucu donanım verilme durumu	Evet	94	65,3
	Hayır	50	34,7
	Toplam	144	100,0
İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili uyarı levhaları kullanılıyor muydu?	Kesinlikle Evet	73	50,7
	Evet	32	22,2
	Kararsızım	18	12,5
	Hayır	10	6,9
	Kesinlikle Hayır	11	7,6
Toplam		144	100,0

Tablo 5. Stajyer öğrencilerin iş yeri ortamına ilişkin sorulara yanıtları

Tablolar	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Staj yaptığım işletme yeterli havalandırma sistemine sahipti.	Kesinlikle Evet	89	61,8
	Evet	20	13,9
	Kararsızım	13	9,0
	Hayır	9	6,2
	Kesinlikle Hayır	13	9,0
Toplam		144	100,0
Staj yaptığım işletmenin aydınlatma sistemi yeterliydi	Kesinlikle Evet	89	61,8
	Evet	29	20,1
	Kararsızım	10	6,9
	Hayır	4	2,8
Kesinlikle Hayır	12	8,3	
Toplam		144	100,0
Gürültülü alanlarda gürültüye karşı önlem alındı mı?	Kesinlikle Evet	37	25,7
	Evet	17	11,8

	Kararsızım	28	19,4
	Hayır	26	18,1
	Kesinlikle Hayır	36	25,0
	Toplam	144	100,0
İş yerindeki çevresel faktörlerin (gürültü, aydınlatma, sıcaklık, havalandırma, nem vb.) iş kazalarının artmasına etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?	Kesinlikle Evet	54	37,5
	Evet	44	30,6
	Kararsızım	24	16,7
	Hayır	8	5,6
	Kesinlikle Hayır	14	9,7
	Toplam	144	100,0

Tablo 6. Stajyer öğrencilerin iş yeri kazaları ve meslek hastalıklarına ilişkin sorulara yanıtları

Tablolar	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
İşletmenin çalışma ortamını oldukça güvenli buluyorum.	Kesinlikle Evet	47	32,6
	Evet	46	31,9
	Kararsızım	33	22,9
	Hayır	10	6,9
	Kesinlikle Hayır	8	5,6
	Toplam	144	100,0
Staj yaptığım iş yerindeki emniyetsiz koşulların (koruyucusu yetersiz olan ya da hiç koruyucusu bulunmayan makine, kusurlu ve noksan teçhizat, kaygan zayıf ya da arızalı döşeme yüzeyi, emniyetsiz düzenleme, yetersiz havalandırma ve aydınlatma vb.) iş kazalarına neden olacağını düşünüyorum	Kesinlikle Evet	50	34,7
	Evet	31	21,5
	Kararsızım	29	20,1
	Hayır	12	8,3
	Kesinlikle Hayır	22	15,3
	Toplam	144	100,0
Yapılan işin tedbir alınsa da iş kazasının yaşanmasının müsait olduğunu düşünüyor musunuz?	Kesinlikle Evet	30	20,8
	Evet	30	20,8
	Kararsızım	40	27,8
	Hayır	26	18,1
	Kesinlikle Hayır	18	12,5
	Toplam	144	100,0

Tablo 6'da görüldüğü gibi anketi cevaplayan stajyer öğrencilerden sadece 12,5'i işyeri çalışma ortamını güvensiz olarak algılamaktadır. Bunun yanında %56,2'si staj yaptığı iş yerindeki emniyetsiz koşulların (koruyucusu yetersiz olan ya da hiç koruyucusu bulunmayan makine, kusurlu ve noksan teçhizat, kaygan zayıf ya da arızalı döşeme yüzeyi, emniyetsiz düzenleme, yetersiz havalandırma ve aydınlatma vb.) iş kazalarına neden olacağını düşünmektedir. Yapılan işin tedbir alınsa da iş kazasının yaşanmasının müsait olduğunu düşünen öğrencilerin anketi cevaplayanların tümüne oranı ise %41,6'dır.

6. Sonuç ve Öneriler

Gelişen ve değişen dünyada yeni iş alanları oluşmakta ve iş hayatında önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Bu gelişmelerle birlikte çalışanların

fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden olumsuz şekilde etkilenmeleri kaçınılmazdır. Uygun koşulların sağlanamaması durumunda çalışma ortamı bireyleri olumsuz etkileyebilmektedir. Örgütü başarılı veya başarısız yapan unsur öncelikle insan faktörüdür. Bu nedenle iş sağlığı ve güvenliği bilimi ortaya çıkmıştır.

Havacılık sektörü, genelde stresli ve baskılı bir çalışma ortamını doğurur. Bu da insan kaynaklı hatalara ortam hazırlayarak iş sağlığı ve güvenliğini tehlikeye atar. Havacılık sektörü de en yüksek kayıplarla sonuçlanabilecek riske sahip sektörler arasında yer alır. Bu sebeple güvenlik ve emniyet önlemleri en üst düzeyde olmak zorundadır.

Araştırmanın amacı yükseköğretim düzeyinde havacılık eğitimi alan öğrencilerin staj sürecindeki iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili algılarının ölçülmesidir. Stajyer bireylerin fikirleri

doğrultusunda çalıştıkları havacılık işletmelerinden iş sağlığı ve güvenliği konusunda genel olarak memnuniyet düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Stajyer öğrencilerin iş sağlığı ve güvenliği konusunda eğitim eksikliği olduğu düşüncesine varılmıştır. Bu sorunun çözümüne yönelik lisans ve önlisans düzeyinde eğitim veren havacılık kurumlarının ders müfredatlarına iş sağlığı ve güvenliği dersi de eklenmesi farkındalığı arttıracaktır. Böylece stajları esnasında stajyerler haklarını daha iyi bilip bu bilinçle hareket edebilirler.

6111 sayılı kanuna göre işletmeler stajyerlere asgari ücretin belli bir oranında ücret ödemek zorundadır. Anket analiz sonuçlarına bakıldığında ücret almayan stajyer sayısının azımsanmayacak oranda olduğu görülmüştür.

İş sağlığı ve güvenliği çalışmalarının hedefi stajyerlerin/çalışanların güvenli ortamlarda çalışarak onları meydana gelebilecek olumsuz etkenlerden korumaktır. Bu hedefe ulaşılabilmesi için de tüm taraflar üzerine düşen görevleri eksiksiz olarak yerine getirmekle yükümlüdürler. Aksi takdirde herhangi bir kaza anında çıkabilecek sorun daha yüksek maliyetlere neden olacaktır. İş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının asıl amacına ulaşıldığı takdirde, iş kazaları ve meslek hastalıklarının çalışanlara/stajyerlere, işyerlerine ve tüm topluma getirdiği ekonomik ve sosyal zararlar azaltılabilecektir.

Kaynakça

- Aktekin, F. A. (2010). *İş Sağlığı ve Güvenliğinin Hemşirelerin Tükenmişlik Düzeyleri Üzerine Etkisi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Ateş, S. S., Yaman, K., & Yalçınkaya, A. (2014). *Sivil havacılık eğitiminde staja yönelik bir araştırma: staj eşleştirme probleminin Tanımlanması*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Bayılmış, O. Ü. (2013). *İş Sağlığı ve Güvenliği Farkındalık Değerlendirmesi: Sağlık Çalışanlarına Yönelik Alan Araştırması*. Yalova: Yalova Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ABD Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bütüner, O., & Uzun, D. (2010). *İş Kazalarının Maliyetleri ve Hesaplamaları Üzerine Bir Araştırma. MYO-ÖS 2010 Ulusal Meslek Yüksekokulları Öğrenci Sempozyumu*. Düzce: Düzce Üniversitesi, Gümüşova Meslek Yüksekokulu.
- Durdu, A. (2006). *İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Düzenlemeleri ile İlgili İşgörenlerin Tutumlarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İnsan Kaynakları Yönetimi Bilim Dalı.

- Ekonomist. (2012, Mayıs 4). <http://ekonomist.com.tr/celebi-hava-servisiisago-tescilinde-dunya-ikincisi-basin-aciklamasi-SonDakikaHaberleri/17890.aspx> adresinden alınmıştır
- Ersoy, S. (2004). *Sanayide Staj Yapan Meslek Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin İş Güvenliği Konusunda Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Teknoloji Eğitimi Anabilim Dalı Teknoloji Eğitimi Programı.
- Gündüz, S. (2004). *İşçi ve İşverenlerin İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından Görev ve Sorumlulukları - Uygulamalı Bir Alan Çalışması Örneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı.
- IATA (2014). *IATA ISAGO STANDARTS MANUAL*. Montreal; Genova: IATA.
- ICAO, & EASA. (2013). *Training Manual*.
- İnan, S. (2011, Nisan 27). *Airport Haber*. Şubat 2016 tarihinde Airport Haber: <http://www.airporthaber.com/havacilik-haberleri/isago-alan-ilk-turk-sirketcelebi-oldu-32041h.html> adresinden alınmıştır
- Kaplan, G. (2013). *KOBİ'lerde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Yönetimi ve Risk Analizi Örneği*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi İşletme ABD Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- İstanbul Barosu, (2004). *İş Sağlığı ve Güvenliği*. Şubat: İstanbul Barosu Yayınları.
- Korkmaz, A., & Avsallı, H. (2012). *Çalışma Hayatında Yeni Bir Dönem: 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 153-167.
- Royal Cert. (2009). Şubat 2016 tarihinde Royal Cert: <http://www.royalcert.com/iso.php?id=asen9100> adresinden alındı IATA.
- Sevimli, K. A. (2013, Ocak). *Türk Borçlar Kanunu m.417 ve İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Işığında Genel Olarak İşçinin Kişiliğinin Korunması. Çalışma ve Toplum*, s. 107-148.
- SHGM. (2013). *Sivil Havacılık Komisyonu Üçüncü Toplantısı Konulu, 52217814770/443/11127 Sayılı, 04/09/2013 tarihli resmi yazı*. Ankara: Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü.
- SHGM. (2014, Haziran 17). <http://web.shgm.gov.tr/>. Şubat 2015 tarihinde http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/file_s/mevzuat/sektorel/genelgel_er/staj_genelgesi.pdf adresinden alındı.
- Tekler, M. (2012). *6111 SAYILI YASAYA GÖRE STAJYER ÖĞRENCİ ÇALIŞTIRMA KOŞULLARI*. Şubat 2016 tarihinde <http://musatekler.com/6111-sayili-yasayagore-stajyer-ogrenci-calistirma-kosullari/> adresinden alındı
- Tiryaki, D. (2011). *İş Sağlığı ve Güvenliğindeki Gelişmeler: Altınova Tersaneleri Çalışanlarının Farkındalıklarının Değerlendirilmesi*. Yalova: Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yazıt, H. (2013). *Turizm İşletmeciliği Eğitimi Alan Lisans ve Önlisans Öğrencilerinin Staj Konusundaki Düşünce*

- ve Algılamaları Arasındaki Farklılıkların Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma.* Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, F. (2009). *Avrupa Birliği ve Türkiye'de İş Sağlığı ve Güvenliği: Türkiye'de İş Sağlığı ve Güvenliği Kurullarının Etkinlik Düzeyinin Ölçülmesi.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı.
- Zorlu, A. V. (2008). *İnsan Kaynakları Açısından İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tedbirleri ve Konuyla İlgili Bir Araştırma.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İnsan Kaynakları Yönetimi Bilim Dalı.